

ПРОБЛЕМА УЧИТЕЛЬ – УЧЕНЬ ЗА БІБЛІЄЮ І В СЬОГОДЕННІ

Свідоме невиконання взятих на себе за фахом обов'язків є гріхом – у прямому і переносному значенні слова. У Новому Заповіті знаходимо пояснення багатьох вічних педагогічних проблем. Лише з просвітленою душею людина випромінюватиме і світло знань, і світло моральності.

Ключові слова: пастир, моральний обов'язок, пізнання, народна педагогіка, безрелігійний світ, духовність.

До цієї теми нас підштовхнула фраза однієї вчительки: „Як нам платять, так ми виховуємо і вчимо”. Лікар деякий теж може сказати: „Як нам платять, так ми і лікуємо”. Не знаю, як кому, а мені від цих слів стає моторошно, бо фах, який ці люди для себе обрали, пов'язаний з людиною – маленькою, юною, зрілою, а чи й старою. Не з предметом, який можна обійти своєю увагою сьогодні, а завтра звернутися до нього, сьогодні залишити зіпсованим, а завтра відремонтувати, або ж взагалі відмовитися від нього. І педагогові, і медикові доля вручає живу істоту, якій потрібно допомогти жити. Ти можеш мати претензії до влади, але людина, яка чекає від тебе науки жити і сили жити, нічим перед тобою не завинила. І вже саме свідоме невиконання взятих на себе за фахом обов'язків є гріхом – у переносному і в прямому значенні цього слова. Його теж доводиться спокуювати, бодай тим, що твоє дитя або твоя рідна людина потрапить до такого ж холодного, прагматичного серця і невірної руки і зазнає непоправної шкоди.

Ми свідомо ставимо знак рівності між учителем і лікарем, бо один формує стан душі, а другий відновлює стан тіла. Для одного і другого є безсумнівний і високоавторитетний приклад – Ісус Христос. У Євангелії від Іоана читаємо: „Я – Пастир добрий. Пастир добрий кладе життя власне за вівці. А наймит, і той, хто не вівчар, кому вівці не свої, коли бачить, що вовк наближається, то кидає вівці і тікає... тому що він наймит” (Ів. 10:13). Чи потребують тлумачення ці слова для людини мислячої? Чи ж не зрозуміло, що наймит дбає лише про себе, а пастир духу (морального, інтелектуального, естетичного і т. д.) і тіла (фізичного, психічного) готовий пожертвувати власними інтересами, власною безпекою задля овець (учнів, вихованців, вірних церкви, пацієнтів) своїх. Підкреслимо – **своїх**, бо вони **до тебе** саме, а не до когось іншого прийшли, тобі вручила їх їхня доля.

Христос дав апостолам, учням своїм таку настанову, вираджаючи їх у різні краї для поширення свого вчення: „Ви дармо дістали, дармо і давайте. Не беріть ані золота, ані срібла, ані мідяків до своїх поясів, ані торби в дорогу, ані двох одеж, ані сандалі, ані палиці. Бо вартий робітник своєї поживи” (Мт. 10: 8–10). Хтось зрозуміє ці слова буквально і усміхнеться: мовляв, понад дві тисячі років і сьогодні – це речі непорівнювані ані щодо священослужителів, ані щодо вчителів світських – сьогодні нічого немає „дармо” і не думає держава про те, якої „поживи” вартий робітник. Ми ж розуміємо в цих словах моральний обов'язок безкорисливого служіння справі, яку ти можеш сповняти, а суспільство має перед тобою обов'язок дати тобі належну „поживу”.

Зазначимо, що у Святому Письмі, особливо Новому Заповіті, можна знайти пояснення багатьох педагогічних проблем. І сьогодні для багатьох такі тексти стали джерелом пізнання істини. „З погляду гносеологій пізнання Бога не відрізняється, – пише митрополит Чернівецький і Буковинський Данило, – від усякого іншого пізнання. Істотною рисою його є істинність, незалежність від суб'єктивного настрою. Теологічна наука з методологічного боку користується тією ж системою формально-логічних прийомів, що й інші науки, наприклад, філософія. Через це теологічні істини повністю відповідають критеріям наукового знання. Проте теологія суттєво відрізняється від інших наукових дисциплін об'єктом пізнання, відмінним від об'єкта пізнання інших наукових дисциплін” [5, с. 84].

Об'єктом пізнання за текстами Святого Письма є, очевидно, не власне людина, а Закон, за яким людина повинна жити, Божий закон. І в ньому є спеціальні пояснення того, наскільки важливо вчитися у справжнього учителя і яким мусить бути цей учитель. „Остерігайтесь недобрих учителів” (Гал. 6: 11), „Остерігайтесь неправдивих учителів” (Тим. 1: 2–3), – закликає апостол Павло у своїх посланнях до галатів, до Тимофія. У свій час Апостоли мали особливу місію і особливі теми своїх проповідей, тому Ісус Христос напучував їх: „А ви вчителями не звітесь, – бо один вам Учитель, а ви всі брати. І не називайте нікого отцем на землі, – бо один вам Отець, що на небі. І не звітесь наставниками, – бо один вам Наставник – Христос” (Мт. 23: 8–10). Учитель же світський має інші стосунки з учнями, іншою є його роль. „Однією з основних відмінностей, що визначає сам факт людини як виключної форми буття,

є здатність пізнавати світ, мислити, здобувати знання, накопичувати ці знання, систематизувати їх тощо” [5, с. 83]. І від того **як** учень пізнає цей світ, залежить те, **яким** він його **залишить** для нащадків; які знання накопичить – такі зможе використати „во благо” або ж „во зло”.

„Нема доброго дерева, що родило б злий плід. Ані дерева злого, що родило б плід добрий. Кожне ж дерево з плоду свого пізнається” (Лк. 6: 43–44), – навчає Христос. Пізнавши дитину, учитель зобов'язаний дереву доброму дати розвинутиись задля добрих плодів на ньому, а дерево зле спробувати почистити і прищепити на ньому пагони добра, від яких і коріння для розсади деревця наступного буде здоровим і плідним. Звичайно, що настанови вчителя проростуть на лише доброму ґрунті. Учитель віруючий і учитель-атеїст не можуть не знати Ісусової притчі „Про сіяча”, зокрема таке її пояснення: „До кожного, хто слухає слово про Царство, але не розуміє, приходить лукавий, і краде його; це те, що посіяне понад дорогою. А посіяне на кам'янистому ґрунті – це той, хто слухає слово і з радістю зараз приймає його, але кореня в ньому нема, тому він непостійний; коли ж утиск або переслідування настають за слово, то він зараз спокушується. А між терен посіяне, – це той, хто слухає слово, але клопоти цього віку та омана багатства заглушують слово, – і воно зостається без плоду. А посіяне в добрій землі, – це той, хто слухає слово і його розуміє, і плід він приносить, і дає один у сто раз, а другий у шістдесят, а той утридцять” (Мт. 13: 18–23). Звичайно, лише добрий ґрунт учитель не може мати – з його 30–35 учнів будуть і з ґрунтом кам'янистим, і такі, що всі 11–12 років посадять „при дорозі”, і такі, що над ними терен умов життя постійно нависатиме... але ж усілякі ґрунти сіяч обробляє, щоб зробити їх придатними для засівання! Так і вчитель – мусить поступово з різних „ґрунтів” добрий зробити. Та і кукіль, якщо між добрим насінням виявиться, не повинен учитель одразу виполовати – хай росте поряд із пшеницею, поки виросте – гляди й перестане бути кукілем. (Хоча у притчі трохи не так: „...хай обоє ростуть аж до жнив; а в жнива накажу я жінцям: Зберіть перше кукіль і його пов'яжіть у снопки, щоб їх попалити; пшеницю ж спровадьте до клуні моєї” (Мт. 13: 30) – що вчитель може зрозуміти як необхідність дати можливість, шанс „кукілеві” від „пшениці” добра навчитися, якщо ж не вдасться – то вже суспільство відсіє „кукіль” від „пшениці”). Учитель мусить знати, що „На розумного більше впливає одне остереження, як на глупака сто ударів. Злий шукає лише неслухняности” (Пр. 17: 10–11), а також що „Нерозумний не хоче навчатися, а тільки ум свій показати” (Пр. 18: 2), тому й поводитьься з викликом, вистрибує з недоречними запитаннями і безглуздими коментарями.

Що гріха таїти – і між учителями пустоцвіті трапляються. І щодо цього Святе Письмо дає пояснення: „На сидінні Мойсеєвим усілися книжники та фарисеї. Тож усе, що вони скажуть вам, робіть і виконуйте; та за вчинками їхніми не робіть, бо говорять вони – та не роблять того” (Мт. 23: 2–3). Навіть за народною педагогікою особистий приклад старшого є найкращою наукою для молодшого, а розбіжність між словом і ділом виховує фальшивих, хитро-підступних людей. Апостол Яків повчає: „Хто мудрий і розумний між вами? Нехай він покаже діла свої в лагідній мудрості добрим поведженням” (Як. 3: 13). Він же застерігає від зверхнього поведження, самохизування і приниження інших, менш обізнаних: „...Бо де заздрість і сварка, там безлад та всяка зла річ. А мудрість, що зверху вона, насамперед чиста, а потім спокійна, лагідна, покірлива, повна милосердя та добрих плодів, безстороння та нелукава. А плід правди сіється творцями миру” (Як. 3: 13–18). На жаль, жодне із суспільних і особистих потрясінь так і не навчило людей цієї мудрої настанови, і про „правду” (свою, звичайно) лементують якраз не дуже мудрі. Але ж сказано: „Не будь мудрий у власних очах, – бійся Бога та ухиляйся від злого” (Пр. 3: 7).

Мудрість – це благо, яке не тотожне зі змістом слова освіченість, хоч одне й інше набувається з досвідом. „Блаженна людина, – пише Соломон, – що мудрість знайшла, і людина, що розум одержала, бо ліпше надбання її від надбання срібла, і від щирого золота ліпший прибуток її...” (Пр. 3: 13–14). Досягти цього блаженства можна лише старанною працею з допомогою мудрих і добрих учителів. „Хто вважає на слово, той знайде добро, хто ж надію складає на Господа – буде блаженний” (Пр. 16: 20). А слово вчителя може бути і лагідним, і строгим, гострим, і поблажливим, і вимогливим, але ж „хто напучування стереже – той на стежці життя, а хто нехтує картаня, той блудить” (Пр. 10: 17).

Апостол Павло закликав: „Слухайте ваших наставників та коріться їм, – вони бо пильнують душ ваших, як ті, хто має здати справу. Нехай вони роблять це з радістю, а не зітхаючи, – бо це для нас некорисне” (Євр. 13: 17). Можливо, дитина не одразу зрозуміє цінність отримуваних від учителя знань, не одразу відповість вдячністю за науку, не одразу знайде застосування того, в чому його просвітили. І це закономірно: „Коли я дитиною був, – пояснює апостол Павло, – то я говорив, як дитина, як дитина я думав, розумів, як дитина. Коли ж мужем я став, то відкинув дитяче. Отже, тепер бачимо ми ніби у дзеркалі, у згадці, але потім – обличчям в обличчя; тепер розумію частинно, а потім пізнаю, як пізнаний я” (Кор. 13: 11–12).

Учитель засвітить учневі світло знань, і це буде те багатство, яке в нього ніхто не відбере, яким він зможе поділитися з іншим, аби не жити в темряві: „А світла засвіченого ніхто не покриває посудиною і не ставить під ліжку, але ставить його на свічник, щоб бачили світло, хто входить. Немає нічого захованого, що не виявиться, ні таємного, що воно не пізнається і не вийде наяв” (Лк. 8: 16–17). Хіба не є це заклик до справедливого оцінювання знань, яскравості того світла, яке хтось побачив і взяв із собою, або не бачив, але йому його „подаровано”? Останнього не станеться, якщо учитель буде як той єпископ, якого як приклад ставив учневі своєму Тимофієві апостол Павло: „А єпископ має бути бездоганний, муж однієї дружини, тверезий, чесний, гостинний до приходнів, здібний навчати, не п'яниця, не заводіяка, але тихий, несварливий, не срібллюбєць” (I Тим. 3: 2–3). Є у Святому Писанні й застереження від надмірних запитів, від перебільшення своїх можливостей. Вдумаймося у такі слова Христа: „Учень не більший за вчителя, але, удосконалившись, кожен буде, як учитель” (Лк. 6: 40). Отже, учитель створить учневі умови для удосконалення, наблизить його до свого рівня. Кажуть, що в доброго учителя учні переростають його, але, перерісши, учень мусить пам'ятати, завдяки кому він зміг досягти вищого рівня. У Євангелії від Матвія є така теза: „Учень не більший за вчителя, а раб – понад пана свого. Доволі для учня, коли буде він, як учитель його, а раб – як господар його” (Мт. 10: 24–25). На перший погляд, це суперечить почуттю щастя вчителя, учень якого переріс його знаннями. Але вдумаймося – для такого учня вчитель завжди буде більшим, бо від нього починалася дорога до вершин.

О. Степанян у своїй статті „Дитинство в безрелігійному світі” наводить, на жаль, без посилання, слова В. Алфеева: „Тепер стало модно розтягати Біблію і Євангеліє на притчі (Євангеліє – це теж Біблія. – Н.Д.). Велика таїна релігійного життя зводиться до... рівня наших розмірковувань...” [9, с. 11]. Оце щось подібне зробили і ми в цій статті. Але ж справедливо запитує Олена Степанян: „...що ж ми, які нахапалися потроху від благ релігії, культури і т. ін., можемо запропонувати своїм дітям? Здебільшого – дуже мало: нашу біологічну прив'язаність і часточку нашої душевності. Можливо, була б у нас духовність (у справжньому смислі, а не в смислі споживання літератури і мистецтва), підлітки не лякали б нас, як лякають нині” [9, с. 11].

Знаючи, що „жоден пророк не буде приємним у Вітчизні своїй” (Лк. 4: 24), а жоден методист не може дати рецепта для кожної педагогічної ситуації, і жодна ідея не є істиною в останній інстанції, не можемо усе ж не запропонувати слова блискучого, як на свій час, педагога-новатора Марії Монтесорі: „Розум організовується, міцнішає і росте, коли ним керує така послідовність, яка відповідає природному порядку. Він виявляється в рівновазі, ясності, спокої й гарній дисципліні, що характеризує поведження дітей, коли вони зацікавлені природними для них інтересами” [6, с. 219].

На жаль, у наш час наука, точніше навчання, не для всіх дітей і юнаків та юнок є природним для них інтересом. Коріння цього інтересу – у маминій колісковій, у родинній гармонії, у повазі до старших, у праці щоденній, у молитві. Є молитва перед наукою і молитва після науки, хтось промовляє їх повністю, а хтось лише каже: „Поможи, Господи!”, „Дякую, Боже!”. Є в тих молитвах пояснення очікуваного успіху. Порівн.: „Милосердний Господи, пошли нам ласку Духа Твого Святого, що подає нам розум і зміцнює духовні сили наші, щоб ми, уважно переймаючи науку, вирости Тобі, Творцеві нашому, на славу, батькам нашим на радість, Церкві й Україні на користь”; „Дякуємо Тобі, Боже, Творцеві нашому, що ти сподобив нас ласки Твоєї вислухати начання. Благослови наших начальників, батьків та вчителів, що ведуть нас до пізнання добра, і пошли нам розум та силу продовжувати науку нашу. Амінь” [4, с. 46]. Отже, наука тоді корисна, коли вона бажана, усвідомлена, коли учитель свідомий свого обов'язку. Я.А. Коменський обурювався: „Що таке неуцький учитель, пасивний керівник інших, як не тінь без тіла, хмара без дощу, джерело без води, лампа без світла, отже, пусте місце. Хай буде йому соромно!... Ти удаєш із себе учителя – так учи або скинь із себе цю машкару” [8, с. 90]. Впізнаєте: і джерело, яке мусить мати воду, і лампа, що світить...

У педагогічній науці – писаній і неписаній – є чимало мудрих порад і щодо того, яким мусить бути учитель і чого він може вимагати від учнів. Наприклад, Сухомлинський В.О. вважав, що „Вихователь тільки тоді є сіячем розумного, доброго, вічного, коли він **правильно бачить добро і зло**, правильно оцінює найтонші пориви душі, думки, наміри, прагнення. Правильне бачення добра і зла – основа справедливості, а виховання перестає бути вихованням, коли дитина відчуває, що з нею повелися несправедливо. Несправедливість породжує образу й обурення, підлість й лицемірство” [8, с. 153]. І знову: чи впізнаєте перегук зі Святим Письмом? Хоч не відомо, чи знали його великі педагоги нашого недавнього минулого... Добро вічне, зло – приречене.

Звичайно, вінцем усього нашого життя, учительського зокрема, є любов. І це теж сентенція вічна. Еразм Роттердамський казав: „Краще менше знати і більше любити, аніж більше знати і не любити”. Клас не повинен знати, хто у вчителя улюблений учень, але клас завжди знає, хто його улюблений учитель. І знову – гармонія дій і почуттів. „Коли я думаю про школу і шкільного вчителя, в моїй уяві

завжди спалахує образ ясної, вічно юної ватри, – зізнається письменник Петро Панч. – Вона, мов неопалима купина, палає незгасно на вітрах історії, а все нові й нові покоління людей підступають до неї, тягнуться до її очисного полум'я і, нагрівшись, відходять з просвітленою душею” [7, с. 67].

Отже, найважливіше усе ж – просвітлення душі, бо лише з такою душею людина випромінюватиме і світло знань, і світло моральності. В. Гюго був переконаний, що „виховання – справа сумління, освіта – справа науки; в людині, яка уже сформувалася, обидва ці види пізнання доповнюють один одного” [7, с. 452]. А одне без другого іноді буває навіть небезпечним як для самої людини, так і для суспільства, бо як казав Ж.-Ж. Руссо і підхоплював Л. Толстой, „ніколи незнання не чинить зла; небезпечна лише помилка, помиляються ж люди не тому, що не знають, а тому, що вдають із себе знавців”. Так знову підходимо до відповідальності за те, як людина може і повинна скористатися знаннями. Знаннями не лише з конкретних галузей науки, навчальних дисциплін, а знаннями Закону, який Христос прийшов не зруйнувати, а удосконалити. Оцю місію удосконалювати він залишив на землі для Апостолів, вони ж передали священнослужителям. Ні, ні, не скажемо, що вони „передали” учителям. Просто учитель закону Божого, цебто катехит, і учитель законів світських відповідно в теологічному та науково-пізнавальному аспектах мають один об'єкт просвітництва – дитину, і одне завдання – зробити з неї Людину високоморальну і освічену.

Література

1. Біблія, або Книги Святого письма старого й нового заповіту. – М., 1988.
2. Бабич Н.Д. Інноваційні ідеї сучасної педагогіки в ретроспекції педагогічної спадщини // Українська педагогіка на межі тисячоліть. – Ів.-Франківськ, 2003.
3. Бабич Н. Катехитика і загальна педагогіка про традиції і перспективи мовної освіти // Південний архів: Зб-к наук. праць. Філологічні науки. – Вип. XXIV. – Херсон: ХДУ, 2004.
4. Великий молитовник. – К.: Воскресіння, 1992.
5. Данило (Ковальчук), митропол. До питання про суспільну цінність і науковий статус теології // Гуманітарна освіта: фактор світової цивілізації. Матеріали міжнар. Наук.-практ. конф. – Ч. 1. – Чернівці, 1997.
6. Русова С. Система Монтессорі // Русова С. Вибрані твори. – К.: Освіта, 1996.
7. Розум серця: Мир нравственности в высказываниях и афоризмах. – М., 1990.
8. Слово про вчителя / Упор. і автор вст. ст. Губко О.Т. – Вид. 2, перероб. і доп. – К., 1985.
9. Степанян Е. Детство в безрелигиозном мире // Детская литература. – 1990. – № 12.

Summary

Nadia Babych

The problem of teacher-pupil by the Bible and nowadays

The conscious non-fulfilment of one's professional duties is a sin in direct and figurative sense. In New Testament we find a lot of explanations of many pedagogical problems. Only the person with enlightened heart will shed light of knowledge and morality.

УДК 22.06:801.73

© Іван Остащук
м. Київ

РЕЛІГІЙНИЙ ТЕКСТ У КОМУНІКАЦІЇ ЕТНОКОНФЕСІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті аналізується роль трансдисциплінарного поняття тексту в релігійних комунікативних процесах у контексті етноконфесійного середовища. Досліджується значення релігійного тексту у породженні та передачі змісту інформації, що уможливорює адекватне взаєморозуміння учасників етноконфесійного полілогу.

Ключові слова: текст, комунікація, етноконфесійне середовище, символ, дискурс.

Актуальність дослідження. У комунікативних процесах етноконфесійного середовища виразно виділяється системно-семантичний потенціал релігійних символів і знаків, що виступають важливими засобами текстотворення. Трансдисциплінарний дискурсивний аналіз релігійного тексту дозволяє репрезентувати основні риси картини світу в тій чи іншій культурно-релігійній парадигмі. Це особливо важливо у практичній та теоретичній площині діалогу культур і релігій.